

*др Борислав Т. Благојевић, проф.
Правног факултета у Београду*

СТО ЧЕТРДЕСЕТ ГОДИНА ПОСТОЈАЊА И РАДА ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА У БЕОГРАДУ

I. — Сто четрдесет година постојања и рада Правног факултета у Београду је, за једну установу овакве врсте, релативно кратко, али је оно и дуго ако се има у виду сав допринос који су нашем друштву дали његови наставници и студенти. При томе треба имати у виду чињеницу да је Правни факултет био затворен и за време првог и за време другог светског рата, јер је окупатор у оба случаја имао страх од делатности Универзитета, а универзитетски људи нису налазили оправдање да, у окупираној земљи, наставе са радом факултета. На тај начин, у тим тешким раздобљима нашег живота, нашло се снаге да се и на овај начин покаже окупатору и домаћим издајницима да Универзитет, а у оквиру њега и наш Факултет, могу и хоће да деле судбину свога народа.

Право је од првог дана стварања Србије као државе, почетком XIX века, било ствар велике друштвене вредности. Ослобађајући се од вековног Османлијског ропства, устаници су желели да обезбеде сигурност и заштиту освојеног. Зато је разумљиво да је први суд био основан већ 1804. године (у Рељином пољу, и то тако што је сам народ бирао судије и одређивао како ће му се судити). Велика је ствар што се нашао човек у личности проте Матеје Ненадовића, да у време када пушке пуцају, када нема ниједног у пуној мери ослобођеног краја у Србији, када су се писмени људи могли на прсте избројати, састави први кривични законик. Да је у том закону било само две реченице, а не читав збир чланова и одредаба, он би био велики. Тај законик је за Србију био Магна Карта — акт велике грађанске куражи и државничке мудрости. Зато је разумљиво што је и у Великој школи, основаној 1808. године, у тој мултидисциплинарној школи, предавано и државно право, са извесним основама управног права, међународног права и кривичног судског поступка.

II. — Друштвена атмосфера после Другог устанка 1815. била је сасвим другачија. Бар до Сретењског устава Милош Обреновић је владао по свом нахођењу, тако да су рђаво пролазили сви они који су се позивали на право и тражили успоставу правног поретка у Србији (познат случај Милисаву Богавца, испод Медведника, који је од кнеза тражио „конституцију“, а Милош је послао своје пандуре да га при повратку кући претуку, говорећи — ево ти твоје „конституције“). Зато је тек 1838. године, на инсистирање неких интелектуалаца, међу којима и Вука Караџића и Јована Хаџића, установљен Лицеј као високошколска установа, и то у први мах мултидисциплинарног карактера, али је, у оквиру Лицеја, већ 1841. године издвојена посебна трогодишња настава права у којој су предавани Природно право, Државно право са међународним правом, Историја законодавства и Позитивно право. Та година 1841. сматра се годином оснивања нашег Факултета, који је такав свој самостални статус задржао и после претварања Лицеја у Велику школу (1863. године) и после прерастања Велике школе у Универзитет (1905. године).

Основао у Крагујевцу, Правни факултет је већ после две године, као и целина Лицеја, премештен у Београд. Своје битисање Правни факултет је почео са два професора, па и до другог светског рата никад није имао више од десет наставника. Та прва два професора су били Јован Раић, адвокат у Новом Саду и Јован Стерија Поповић, такође адвокат у Вршцу и доцније познат комедиограф, који је већ у то доба био познат правни писац. Два врсна правника из Војводине који су дошли да помогну развоју Србије, која је онда за њих била Пијемонт, прихватили су прву генерацију од 16 ученика од којих су 14 завршили учење. Треба подвући да су ова два професора исте године дали и два прва уџбеника из области права: Раић „Начелни основи уоправословне и положителне полиције“ и Поповић „Природно право“. На жалост, ни један од њих двојице није остао дужи професор на факултету, пошто су убрзо прешли да раде на високим местима у администрацији, јер се сматрало да су тамо у то доба потребнији.

III. — Укупна делатност и резултат рада једне установе као што је универзитет или факултет огледа се на четири поља: наставно особље, студенти, настава и учешће у јавном животу. Само оптимално остварење свих ових елемената могло је, као што ће то бити и увек у будућности, да обезбеди једној високошколској установи признање од стране друштва и уважавање од стране народа. Имајући у виду друштвену структуру времена у коме је делао наш Факултет, идејно-политичка кретања у томе раздобљу, као и општи ниво културне средине у којој је делао — мислимо да је он по правилу постигао оптималне резултате, чему могу да послуже као доказ квалитет кадрова које је спремао нашем друштву кроз више од једног столећа, низ систематских уџбеника, многобројни научни радови његовог наставног особља, као и бројна признања и одликовања која је добио било сам Факултет било појединци који су на њему радили. Са пар речи задржали бисмо се на сваком од ових показатеља.

1) Знатан број наставног особља били су људи чија су имена остала као симбол вредности у области права. Поменимо само неке:

а) Димитрије Матић, слушаалац прве генерације нашег Правног факултета, нажалост само кратко време професор на факултету јер је заузимао истакнуте положаје у администрацији а био је и два пута министар просвете, али човек који је дао дело „Објашњење Грађанског законика за књижевство српско (1850 — дакле само шест година после доношења Грађанског законика од 1844. године), али које и данас представља једно од значајних дела у нашој правној литератури. Написао је и две студије „Начела умног државног права” и „Кратак преглед историјског развитка начела права, морала и држава од најстаријих времена до наших дана (1851). По идеологији хегелијанац што је у оно доба апсолутних монархија у Европи значило бити напредан. По образовању, као и највећи део нашег наставног особља све до краја XIX века, ђак германске школе.

б) Ђорђе Ценић, зачетник кривичне науке у Србији, кратко време професор на Факултету, јер прелази у судску струку, па је више пута био министар правде. Укинуо је телесну казну батињања и издржавање казне затвора организовао по савременом европском схватању средине XIX века. Својим делом „Објашњење казнителног законика” ударио темеље модерне науке права и криминалистике у нас.

в) Никола Крстић, човек широког енциклопедијског знања, тако да је и предавао Енциклопедију права и законознања, објавио низ расправа из грађанске и кривичне материје, а превео је са пољског прву књигу „Историја словенских права” од Маџејовског, дело које је још и данас водећу у овој области права. Иначе је врло много учинио на популаризацији права и критичким освртима на судску праксу.

г) Стојан Новаковић, корифеј правно-историјских наука у нас, велики идеолог Напредњачке странке, министар просвете и председник владе, Бавио се издавањем старих српских правних споменика, међу којима његов „Законик Стефана Душана са коментаром” још и данас представља водеће дело у науци. Међу стотинама његових радова треба посебно подвући „Пронијари и баштиници”, Римско византијско право и народни обичаји”, „Средњовековна Србија и римско право”. После његове смрти ова грана права је била замрзла код нас, док је после Првог Светског рата нису развили два истакнута научна радника као што су Теодор Тарањовски, врхунски научник конзервативног гледања из групе руских емиграната, и Александар Соловјев, један од напреднијих људи што је показао и својим држањем у току Другог светског рата.

д) Владимир Јовановић, човек који је због својих идеолошких погледа више пута отпуштан из службе, тако да је већи део овога живота провео у изгнанству. 1864. године предложио је да за чланове Друштва српске словесности буду изабрани: Гарибалди, Херцен и Чернишевски, сва тројица корефеји напредне мисли у то време, па је и због тога отпуштен из службе. Увек борбен, он је био један од оснивача Уједињене омладине српске, а и

њен идеолог све до Светозара Марковића, са којим је дошао у сукоб, али због тога ипак није изневерио своје идеале борбе за слободу личности. Међу делима вредна су спомена „Социјализам или друштвено питање од најстаријих времена до данас“ и „Политички речник“.

б) Борђе Павловић, један од најсуптилнијих аналитичара грађанског права у нас, чије дело „О обавезности и уговорима уопште“ још и данас може да служи за углед. Један од првих наших правника који је био познат и светској правничкој јавности. На жалост, релативно кратко је био професор на Факултету, јер је прешао у судску струку, где је био дуже времена председник Касационог суда, а једном и министар правде.

в) Глига-Гига Гершић, професор римског и међународног права, чија су дела из ове друге области и данас актуелна ставовима које је он заузимао. Дуга година „душа и идеолог“ Уједињене омладине српске и сарадник Светозара Милетића, тако да је 1867. године био једно време и отпуштен из професорске службе због учешћа на скупштини ове организације. Временом постаје редак борбени интелектуалац у редовима нове Радикалне странке, тако је, у вези са Илкиним атентатом на краља Милана Обреновића, био изведен пред преки суд. Са порастом значаја Радикалне странке расте и друштвени углед Гиге Гершића, који је био један од твораца напредног Устава Србије од 1888, а посебно човека који је увек био прави „масовик“ у редовима једне странке која је у том периоду свога развитка скоро сва таква била. Отуда је он, у школи и још више ван ње, захтевао за Србију уставност, парламентаризам и самоуправу, остајући тако до краја свога живота уз Милована Миловановића, један од најлуциднијих духова Србије.

ж) Андра Ђорђевић, један од првих „париских ђака“ који постаје „Миланов човек“. Више пута био је министар, а студенти су показивали велики отпор приликом сваког његовог поновног враћања на Факултет, јер је, као изразити присталица Напредњачке странке, предузимао низ реакционарних мера у области школства, посебно бројно отпуштајући из службе оне који нису његови политички једномишљеници. Као пак, професор права био је врло цењен, а дао је и неколико систематских дела у појединим областима грађанског права и грађанског судског поступка.

з) Живојин Перић, један од „најутицајнијих и најплоднијих српских цивилиста“ у периоду између два светска рата. Такође напредњак, што је у оно време значило бити изразито конзервативан, он је био присталица неког хришћанског социјализма, који је, као што је познато, потпуна супротност научном социјализму. Тим идејама је остао веран за време првог и за време другог светског рата, када се пред надирањем наше Револуције повукао у Швајцарску где је и умро, не помиревши се никада са новим стањем, и нарочито са мерама експропријације до чега је дошло. Иначе, као правни писац био је свакако један од најплоднијих кога је наше право имало, јер је објавио на стотине радова по часописима у овим деловима света и на свим језицима, тако да је био, у раздобљу између два

рата, најпознатији наш правни аутор у свету. Нарочито су му значајна два систематска дела „Зајдружно право” и „Уговор о куповини и продаји”, свако у више томова. Као педагог могао је да служи за пример, тако да је био цењен и од својих ученика који су имали сасвим другачија гледишта о правним проблемима.

и) Слободан Јовановић, човек у чију вредност и ауторитет је веровала већина интелектуалаца његовог времена. Изванредан стилиста знао је да, уз низ социолошких објашњења, прикаже политички живот Србије у току XIX века, тако да су му вишетојска дела из ове области донела такав углед. Значајна су му и дела из историје политичке мисли, опште теорије државе, а нарочито његово „Уставно право Краљевине СХС”. На жалост, сходно својим националистичким схватањима, био је, пред други светски рат, председник Српског клуба, ушао је у владу генерала Симиновића образовану после 27. марта 1941. а за време Другог светског рата врло активно помагао из емиграције, покрет Драже Михајловића, што је наставио и после, све до своје смрти. Зато је, у контумацији, био и осуђен од стране наших судова.

ј) Тома Живановић, свакако највећи теоретичар кривичног права у нас и истакнути филозоф права. Творац тзв. трипартитне теорије кривичног права (кривично дело, кривац, казна), која је добила светско признање. Објавио низ посебно систематских дела из поменуте две области, на нашем и страним језицима. Због држања за време другог светског рата није преузет за професора на нашем Факултету, али је наставио да активно научно ради као академик.

1) Ђорђе Тасић, правни филозоф и правни социолог, човек врло суптилног духа, човек који је умео да утиче, својом речју, на своје сараднике и слушаоце као ретко ко други, тако да је био радо слушан и омиљен професор права. Његов „Увод у правне науке” је свакако класика наше правне мисли. Обрађивао је увек посебно актуелне проблеме правне науке његовог доба, тако да се сматрао у то доба, највећим модернистом у праву. Прогресиван и либералан сарађивао је са левим крилом Земљорадничке странке, па је, приликом једне провеле пао у руке Гестапоа и био одмах ликвидираи.

л) Михајло Илић, републиканац по убеђењу и по борбености, дуго времена није био потврђиван од стране државних власти за професора Административног права иако су га факултетски органи бирали. Ипак, 1924. коначно је постао наставник на Факултету. Био је изванредни анализатор праксе управног судства у нас, борећи се за поштовање максималне законитости у раду управних органа. У тој борби за заштиту права грађана био је и остао доследан до краја свог живота. И није дочекао Ослобођење. Ухапшен од стране Гестапоа крајем 1941. године држан је у логору на Бањици за све време окупације, да би га Немци стрељали марта 1944. године.

љ) Божидар Марковић, носилац науке Кривичног судског поступка на нашем Факултету, бавио се посебно питањима пороте и учешћа лаика

у нашем правосуђу. Дао уџбеник и низ студија, 1938. превремено пензионисан због опозиционог става. Један од првака Самосталне радикалне странке односно Демократске странке, учествовао је у многим догађајима јавног живота Србије, и то увек на линији југословенства. Познато је његово куражно држање као сведока, и по чињеници да је отишао у Беч да буде сведок (са могућношћу да се више не врати) и по садржини свога исказа, на Фридрихсхофеновом процесу.

м) Драгољуб Јовановић, ерудита и редак говорник, који је од предмета Економска политика направио програм борбе за развијено газдинство индивидуалног сељака. Обрађивао и све друге гране Економске и Социјалне политике. Имао изванредно широк контакт са студентима. Од повратка са студија у Паризу, где је дао докторску дисертацију која је била запажена и често цитирана, бавио се активно политиком на линији крајњег левог крила Земљорадничке странке, тако да је био још пре почетка другог светског рата суђен и осуђен на губитак службе на Факултету. За време окупације повукао се и скривао, после ослобођења најпре се придружио Фронту народног ослобођења али је као организатор опозиције у Фронту био осуђен на вишегодишњи затвор.

н) Милан Бартош, редак енциклопедијски познавалац права, који је на нашем Факултету развио Међународно приватно право до савремене и завидне висине. Слично је учинио и у области Међународног привредног и Међународног јавног права. Човек који је умео да ствара ученике и сараднике, широко пружајући могућност млађима да се чују и истакну. У томе погледу могао је да служи као пример. Међутим, своје огромно знање и своју неисцрпну енергију он је стављао у целини на расположење нашем друштву, као амбасадор, главни саветник Савезног секретаријата за иностране послове, истакнути угледни члан Комисије за Међународно право, дугогодишњи делегат наше државе на безброј међународних конференција од Конференције мира у Паризу (1946.) до рецимо међународних конференција о праву мора. Немогуће је, а и непотребно јер је то опште знано, навести све делатности овога робустног и хуманог човека, кога је смрт релативно рано однела из наше средине.

Овај попис професора нашег Факултета, узимамо у обзир само оне којих више нема у животу, могао би да буде још много, много дужи. Посебно би чињенице о свакоме могле да буду далеко бројније, али смо ми покушали овде само да дамо медаљонски обрис ових личности. Само са разлога времена ми смо се задржали само на наведеним личностима. Желели би да се то тако схвати и да нам није био циљ било какво вредновање људи већ само указивање на њихов рад и њихова дела. Међутим, припремајући овај експозе дошао сам до дубоког уверења да би наш Факултет требало да предузме акцију за обављање два посла: да се изда једна публикација у којој би, уз портрете, био дат подробан приказ рада и научне делатности свих професора нашег Факултета од оснивања до данас, и да се у салама и ходницима нашег Факултета поставе бисте-попсја из-

весног броја професора, како би се наше младе генерације подсећале какви су све великани васпитавали њихове старије колеге. Мислимо, да стопедесетогодишњицу свога постојања и рада наш Факултет не би требало а не би ни смео да дочека без овога.

2. — Од првог дана оснивања студентски састав је показивао три карактеристике: број студената права био је већи него број студената на било ком другом факултету у Београду, студенти су били пореклом са свих територија где су живели наши народи, посебно са свих територија где су живели Срби, и претежан део студената био је сиромашног стања а релативно доста бројан из сељачких па и радничких породица. Те карактеристике су остале на страни наших студената, могло би се рећи, све до данас.

Број студената прве генерације нашег Факултета био је 16 од којих су 14 завршили студије. Та генерација, као и неколико следећих, имала је обавезу да недељом иде на „поученија евангелска“ и у цркву. Па ипак, правници су били у повољнијем положају од филозофа, како су их звали „мудрословаца“, који су по наставном плану били дужни да уче „Науку Христијанску“.

Школоке 1847/48. године на прву годину Правног факултета уписало се свега 11 студената, а 1850 године на целом Лицеју је било уписано 50 студената. У времену од 1838/39. године до 1862/63. године, дакле до претварања Лицеја у Велику школу на целом Лицеју је дипломирало 238 студената, од којих већина правника. То су скромне бројке, али изведени доприноси остварењу државног уређења и обезбеђењу законитости у тој новој држави на Балкану, која је почела са раскомадавањем Османлијоког царства, да би се доцније завадила са Аустро-Угарском и допринела њеној победи, а и да би најзад ухватила се у коштац са фашистичким силама, Немачком и Италијом, доприневши, и то не мало и са много жртава, њиховом уништењу.

Последњих десет година пред Други светски рат просечан број студената права, редовно уписиваних, је био три до четири хиљаде, чему треба додати изванредно велики број апсолвентата и оних које је режим студија зауставио.

Седамдесетих година прошлог века међу омладином у Србији, а првенствено оном универзитетском, почеле су струјити нове идје. Оне су у први мах имале антирелигиозни карактер, а то је у оно време био вид борбе за прогрес. Студенти права су, као што смо рекли, били дужни недељом да иду у цркву и да слушају веронауку. Отуда су они више пута изазивали нереде у цркви, тако да су били ослобођени ове обавезе. Били су у томе упорни. А за учење веронауке говорили су: да је богослужење комедија коју су попови за интерес измислили, па су народ који је ишао на богослужење називали стоком што се поводи за глупостима поповским. Степен атеистичког става који се и данас ретко среће.

На Универзитету је постојало опште студентско удружење „Побратимство“, преко кога су и студенти права учествовали у политичком жи-

воту — како на универзитету тако и ван њега. Поводом великих демонстрација (Светозар Марковић — Париска комуна) 1871. године распуштена су два разреда Правног факултета, с тим да се за „при дана улицу наново они који хоће да признају све како је наређено". Значајне су демонстрације у вези повратка у Србију ех-краља Милана Обреновића. — Када је Андра Ђорђевић 1894, пошто је био министар, враћен за професора, студенти права га нису хтели примити, јер је као министар водио изразито реакционарну политику, те је дошло до сукоба, при чему је већина професора, на челу са професором Милованом Ђ. Миловановићем била на страни студената. — Приликом оснивања Универзитета, студенти права са студентима осталих факултета, својом опструкцијом спречили су отварање универзитета за скоро три месеца, тражећи либерализацију наставе, слободу удруживања и укидање врло строгих одлука о реду.

После Првог светског рата већ школске 1932/33. године долази до оснивања Удружења студената права, у коме се, од првог дана постојања, воде унутрашње политичке борбе, при чему су оне биле нарочито оштре пре прихваћања идеје о Народном фронту (1936). Ово удружење, налазећи се у рукама напредних студената имало је улогу стручног удружења у оквиру Акционог одбора студената Београдског универзитета, на чијем челу се налазио велики број студената права. Тако су у последњим годинама пред Други светски рат студенти врло интензивно учествовали у политичком животу на Универзитету и кроз Универзитет у нашој јавности уопште. То исто је важило и за СКОЈ и Комунистичку партију Југославије. Не само по броју чланова него и по својој активности ове наше две организације су имале снажан и изванредно значајан центар на Правном факултету. Број студената права који су учествовали и Народно-ослободилачкој борби и број палих у тој борби гранитни је доказ како је ова кућа васпитавала деценијама генерације својих студената.

3. — Систем наставе се одређује наставним планом. У томе је, у развоју нашег Факултета било више фаза.

У првој фази настава на Факултету обухватала је поред правних предмета, којих је било једанест, још и допунске предмете, као што су: Логика, Психологија, Народна економија, Филозофија права, Ботаника, Зоологија, Хемија, Минерологија, али су ови допунски предмети укинати 1875. године. Од правних предмета били су: римско право грађански законик, грађанско-судски поступак, трговински законик, кривични законик, кривично-судски поступак, судска медицина, јавно право Србије, међународно право. Дакле, већина предмета тзв. судског смера. 1896. године Правни факултет се дели на два одсека: судски и политичко-економски, а 1905, у вези прерастања Велике школе у Универзитет, нов наставни план, по коме настава на Факултету траје 4 године и изводила се из 19 дисциплина које су биле подељене на 22 предмета, и то: историја римског права и систем римског права, енциклопедија права, историја словенског права, народна економија-теоријска и практична, црквено право, грађанско право, опште државно право и српско уставно право, кривично право, наука о

финансијама, статистика, трговачко и меничко право, административно право, кривично судски поступак, судска медицина, међународно право, међународно приватно право, грађанско судски поступак. — Са малим изменама тај број предмета и ти предмети су остали садржина наставног плана све до почетка Другог светског рата, а знатним делом и до данас.

Додајмо, питање уџбеника је увек било на дневном реду, јер никада нису сви постојали.

4. — Већ до сада изложено показује колико је било учешће Факултета — његових наставника и студената у јавном животу најпре Србије а затим и Југославије. Није било ни једне значајније политичке манифестације или демонстрације у којој није учествовао наш Правни факултет, посебно његови студенти. Мартовске демонстрације 1902. године, које су довеле до искључења многих наших студената, створиле су атмосферу за омену династије, а тиме и за више демократије у земљи. Као потписници протесног апела због оваквог прогона студената, два професора нашег Факултета, Милован Миловановић и Јаков Ненадовић били су отпуштени из службе јер су се ставили на страну студената. За време Анексионе кризе, поводом присаједињења Босне и Херцеговине Аустро-Угарској, Правни факултет је био најзначајнија масовна база Браниславу Нушићу као организатору ових демонстрација. Стална борба за аутономију Универзитета имала је, и међу студентима и међу наставницима, своје најоданије и најборбеније присталице. У једном моменту (1921) Савет Правног факултета је у посебном меморандуму формулисао шта треба да се подразумева под овом аутономијом, борећи се против сваког напада или крњења универзитетске аутономије. На тој платформи, заштите аутономије универзитета започета је углавном масовна политичка акција студената која је, под руководством Комунистичке партије Југославије, започела 1931. године, да би у у даљим подјинама добила све већи замах и ширину. На тој платформи, у згради на Студентском тргу, где је био смештен Правни факултет, у амфитеатру званом Физичка сала, чуле су се речи борбе за слободу. Био је то центар јавног политичког живота у нашем граду у који су каткада продирали и органи полиције, али га никад нису успели заузети и уништити. А све то врло масовно и уз не ретке симпатије наших професора који су се често појављивали као „гаранти” односно „чувари реда”, чиме су омогућавали да се сви ти састанци у тој сали и одржавају.

5. — Иако су Правни факултет, његови наставници и студенти у сваком раздобљу свога битисања, и колективно а нарочито појединачно или групе, учествовали у борби за слободу и напредак, и тој борби давали свој обод који је био увек запажен и цењен и чиме могу да се диве и диче и садашње и будуће генерације свих који буду живели и радили на нашем Факултету, ипак би се раздобље од 1931. до 1941. могло назвати „златно доба” те борбе. Седмог децембра 1931. године, на дан отварања диктаторске Народне скупштине, одржан је велики манифестациони протестни збор, који се после претворио у масовне уличне демонстрације, у којима је било више рањених и повређених студената. Исте године формирана је на Уни-

верзитету студентска организација КПЈ и студенти-комунисти су убрзо постали руководећа снага на Универзитету, а кроз акције које су вођене њихов углед је растао из дана у дан. У априлу 1932. године одржан је на Правном факултету велики манифестациони збор студената свих факултета, који је по јачини и одлучности превазилазио све дотадашње манифестације. Од 1933. године је нарочито активно Студентско правничко друштво, које је било једно од највећих и најзначајнијих удружења на Универзитету. Поводом депортирања студената у концентрациони логор у Вишеграду, дошло је до нових демонстрација, а на нашем Факултету било се забарикадирао око 1.500 студената који су објавили штрајк све до пуштања конфинираних другова из логора. Полиција је опколила зграду и дошло је до сукоба, у коме је погинуо студент Милко Срзентић, а око 500 ухапшено. И тако је стално било великих демонстрација политичког карактера, при којима је једном приликом погинуо наш студент Жарко Мариновић.

У 1938. години ствара се Уједињена студентска омладина, која је постала масовна политичка организација нашег Универзитета, која је тада студентске акције у великој мери пренела са Универзитета и у народ. И тако је то перманентно трајало све до почетка другог светског рата, нарочито од када је КПЈ позвала народ да брани земљу од будућих нападача, а било је јасно да ће до тога доћи. Студенти права су се максимално спремали да се одазову том позиву — они и људи са којима су они политички радили. А када је тај дан дошао, дан када је фашистичка Немачка напала на Југославију и када је КПЈ позвала на устанак против окупатора за ослобођење земље, врата наших Факултета су се затворила иза леђа хиљада наших студената који су пошли у Народно-ослободилачку борбу. И затворила се чврсто, да остану затворена све док окупатор буде у нашој земљи. што је био свакако знак солидарности ове установе са онима који су отишли у оружану борбу. И тако су и остала затворена све док наша ослободилачка војска није ушла у наш праг, доводећи са собом један број њених студената али и саопштавајући жалосну вест да је велики део пао у борби за слободу и прогрес наше земље. На та отворена врата ушле су тада нова генерације, као што ће бити и убудуће. Али је потребно да се овако бар повремено сећамо свих оних који су за ових сто четрдесет година постојања и рада ове куће високо држала заставу борбености, слободе и прогреса, без чега данас не би ни имали, ни могли оно што имамо и можемо.